

FÁBIÁN MÁRTON

Cserna-Szabó András: *Egy nő azonosítása*

Cserna-Szabó András a fiatal kortárs írógeneráció tagja (1974-ben született), eddig két novelláskötete jelent meg (*Fél négy*, 1998; *Fél hét*, 2001), illetve publikált különböző irodalmi folyóiratokban. Írásaira egyszerre jellemző a magyar kisepika klasszikus hagyományainak folytatása, az avantgardizmus, a mese, a fikció és a valóság folyamatos egymásba játszása, a humor, a játékosság, a stílusok, műfajok keverése és a folyamatos reflektáltság a saját szövegeiben megidézett szövegekre, idézetekre, betétekre. Gond nélkül lép át határokon, dönti le a nyelvi, illembéli korlátokat, tabukat, de mindezt eleganciával, komikummal, ízléssel. Első két kötete azt tanúsítja, hogy Cserna-Szabó vérbeli elbeszélő, nagy mesélő-kedv s az irodalom nyilvánvaló szerete és tisztelete mellett magának az írásnak a szeretete, élvezete érződik művein.

Számos írásában kísérletezik a rövid műfaj lehetőségeivel (például a *Fél négy* című kötet második része – *Kevab, Liza és a mágikus meggyag* – egy nyolc történetből álló, folytatásos elbeszélés), vagy ismert témák új variációjával (például az *Egy nő azonosítása*). A szerző életében bevallottan nagy szerepe van szülővárosának, Szentesnek, így nem meglepő, hogy történeteinek, elbeszéléseinek vissza-visszatérő helyszíne ez az alföldi kisváros (*Elbitangolt, kuruc egy szív, A legnagyobb szentesi barokk metafizikus költő, A világhírű Hetedik Cirkusz és Látványtár szentesi vendéjátéka*).

Az *Egy nő azonosítása* a *Fél négy* kötet *Apokalipszis, most* fejezetének első novellája, tulajdonképpen szöveg a szövegről, írás egy írás megszületéséről, létrejöttének módjáról, körülményeiről. Miközben az elbeszélő állandóan javít történetén („javítok”, „korrigálok”), az megszületik, de a végére „el is pusztul”.

Az egyes szám első személyű elbeszélő az első bekezdésben arról ír, hogy hosszas gyötrelme, töprengése után, „a könyvtári asztalon” végre megszületett egy név – Edina –, megteremtődött a történet központi alakja, hőse. Edina fél tizenegykor jelenik meg a „szűz lapon”, s elosztatja az üres papír „orosz hóvihár”-át. Edina megjelenése a „dühöngő, ártatlan, fehér papír”-on „Kunszentmártont csinált Szibériából”. A név varázslatos hatására megszületik a történet helyszíne (a kunszentmártoni vasútállomás), s a hősnő is alakulni, formálódni kezd (hollófekete haj, fészekfrizura). Az első bekezdés tehát egyrészt az elbeszélő, avagy az írás kínjairól tájékoztat, másrészt az epikus hagyományoknak megfelelően a világ egy bizonyos pontjára elhelyezi a főszereplőt.

Ahogy „az iskolában tanultuk” egy történetnek van/nak szereplője/i, van helyszíne, a szereplőt, szereplőket megfelelő attribútumokkal kell ellátni, s természetesen egy történetnek van ideje is, tehát valahol, valamikor valakivel, valakikkel „zajlik le” a cselekmény. Cserna-Szabó elbeszélője is tudja ezt, ezért a második bekezdésben gyorsan az időt is a „helyére teszi”. Edina (aki „ekkor még csak név és haj és lakóhely”) várakozás közben (a/egy vonatra vár – elindul a történet cselekménye!) „bőrkesztyűs mutatoujjával” a „maradék” hóba rajzolja: BUÉK! 1968. Edina e várakozás közben elnyeri véglegesnek tűnő külsejét is. A hősnő jellemzésében az elbe-

szélő a pontosságra törekszik (testmagasság, súly, mell, száj, szem, származás, foglalkozás), és kiemeli a lány „különös ismertetőjelét”, hogy tudniillik „a szeretkezés magasabb ormain rendre vonatfűtőt hall”. Az elbeszélő – miközben hősnőjét bemutatja – eljátszik a maga teremtette motívummal: a tél és hó szavak megidézék Vörösmarty nagy versét, az *Előszót*, s a narrátor „nem bírja kihagyni a poént”, ugyan zárójelbe teszi. Az „És lesz-e halál?” kérdés persze azért is izgalmas, mert az elbeszélés e pontján utalhat (és utal is) a későbbi eseményekre is. A második bekezdés tehát az epikus hagyományoknak megfelelően minden lényeges mozzanatot tisztáz: van egy viszonylag pontosan bemutatott hősnő (Edina), aki cselekszik (vonatra vár), a világ egy bizonyos pontján (Kunszentmárton), egy meghatározott időpillanatban (1967–68 fordulóján). Mindez azért fontos, mert az elbeszélő mindent elkövet annak érdekében, hogy története hiteles, hihető legyen, valós környezetet jelenít meg a való, történelmi időben. „Beavatkozásai” játéknak tűnnek, elbeszélői technikaként értelmezhetők.

Azonban a harmadik bekezdésben ez a játékos technika „komollyá” válik, az elbeszélő egyszerűen sutba vágja az eddig oly lényegesnek tűnő hitelességet, mintegy nem létezővé teszi az addig elmondottakat. Edina (akire orkánkabát és műbőrscizma is kerül) megszólal, pontosabban sóhajt. Képtelen sóhaja („Hol van még a prágai tavasz”), pedig elindítja az „érvénytelenítés folyamatát”. A narrátor még küzd önmagával, megkísérli a történet folytatását, s ezért újból és újból helyesbít (Edina KISZ-tag, nem azt sóhajtja, hogy istenem), de egyre inkább csökken az ellenállása, s mikor Edináról „kiderül”, hogy leginkább zuhany alatt szeretne ölelkezni, akkor az elbeszélő egyszerűen belép saját történetébe. Feladja addigi *külső nézőpontját*, hisz hősnője annyira „jól sikerült”, hogy nincs szüksége másra. Edina nem is vár (nem is várhat) senkire, hisz a vonatok is meghaltak (van tehát halál), nincs szükség a történetet bonyolító, az elbeszélő és hőse (teremtő és teremtmény) viszonyát megzavaró szereplőre, szereplőkre. A harmadik bekezdéstől a külső elbeszélő lesz saját történetének nemcsak teremtője-irányítója, hanem hőse is, az *elbeszélői múlt* időt, pedig föl-váltja a *jelen idejűség*. Cserna-Szabó nemcsak az írás „iskolás” követelményeivel van tisztában, hanem az irodalom modern elméleteivel is. Az elbeszélő reflektáltsága saját szövegére, a folyamatos önreflexió megszűnteti, feloldja a határokat szerző – elbeszélő – történet között, s így válik a novella saját történeté, kalanddá; alkotó – elbeszélő – hős hármasa végérvényesen összefonódik, s mindaz, ami a novellát eddig novellává tette (hely, idő, hősnő, cselekmény) esetlegessé, átértelmezhetővé válik.

Cserna-Szabó játszik, játszik a történetmondás hagyományaival, játszik saját szerepével, a narráció lehetőségeivel, s ebbe a játékba vonja be olvasóját is. A befogadó az első meglepetések után már sejtheti, hogy „mire megy ki a játék”, s nem lepődik meg azon, hogy Edina zeneművészeti főiskolás lesz, s „apró, feszes melle” „telt kebellé” változik. „Már csak a későbbi színpadi hatás miatt” – teszi hozzá kajánul az elbeszélő, miközben boldogan sétál „szerelmével” Kunszentmárton utcáin.

Az elbeszélő főszereplővé válásával nemcsak minden addigi információ válik érvénytelenné, újraértelmezhetővé, hanem azok is, melyek ezután „keletkeznek”. A

főhős-elbeszélő kénye-kedve szerint alakít mindent, s ha valami probléma adódik, azonnal javít. Így válik a Kunszentmárton múltját, történelmi nevezetességeit jól ismerő, komoly természetű Edina egyszerűen „locsifecsi, viháncoló típus”-sá, így lesz az értelmiségi apából „rossz természetű ember”, majd Edina anyjáról azt is megtudjuk, hogy a Termelőszövetkezet zöldségkertészetében dolgozik (hisz a töltött káposztához erős paprikára van szükség). Végül persze a szülők is feleslegessé válnak (tehát motorbalesetben meghalnak – ismét a halál; milyen szerencse, hogy néhány sorral feljebb szó esett Edina apjának Pannónia motorkerékpárjáról –, Edina nővéréről pedig kiderül, hogy elutazott). S bár a helyszín azonosítódik (Rákóczi út 54/B), s „marad” a történet a 60-as évek világában (Pannónia motor, Fecske cigaretta, Szécsi Pál énekel a rádióban), mindez csak kulissza, továbbra is mindent az elbeszélő-főhős irányít, s Edina végleg „ideális nővé” alakul (kicsit magasabb lesz, ajkai húsosakká lesznek, s megszületnek még hiányzó „alkatrészei” is. Minden adott a zuhanzáshoz és egy csodálatos szeretkezéshez. Az elbeszélőnek hirtelen „eszébe jut” egy korábbi kijelentése („a szeretkezés magasabb ormai”), s gyorsan beszerel egy játékvasutat a fürdőszobába, hogy minden tökéletes legyen (vonatfütyty, angyalok a plafon alatt).

Az elbeszélés váratlan fordulattal ér véget. Mindaz, amit olvastunk, érvénytelené válik, az elbeszélő (szerző) mindent áthúz (végső javítás!), csak az első három mondatot hagyja meg. Marad tehát Edina az orosz hóvihárban, -20 Celsiusban – nem lány, nem nő, nem asszony, csak egy név.

Az utolsó bekezdésben az elbeszélő (szerző?) visszatér az elbeszélői múlt időhöz, s a kiinduló helyszínhez, a könyvtári asztalhoz (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szociológiai olvasóterme), és az alapproblémához, az írás, az alkotás nehézségeihez. A fől számolt, meg sem született elbeszélés nem más, mint ötlet, ötletek sora. Mi indít el egy történetet, mi lehet, mi lehetne egy névből, meddig juthat el a névből kibomló történet, milyen irányokba ágazhat, ágazik el, mi teremt korlátokat az elbeszélő számára, hogyan lehet ezeket kiiktatni, megszüntetni, s vajon valóban az elbeszélő szabja meg története menetét, cselekményét? Az elbeszélés „kerete”, a folyamatos javítások, majd a végső javítás teszi valóban érdekessé, izgalmassá az elbeszélést. Cserna-Szabó egy régi elbeszélői problémát ír meg a maga játékos-provokatív stílusában. Ottlik Géza *Iskola a határon* című regénye, Esterházy Péter vagy Bohumil Hrabal regényei ugyanezekre a kérdésekre keresik a választ. Ottlik regényének indító fejezete (*Az elbeszélés nebezései*) részletesen elemzi e problémát. Cserna-Szabó szándékosan kerül a komolyságot, tréfálkozik, játszik, de a könnyedség, játékoság mögött ugyanaz a gyötrellem sejlík föl, mely e kortársak, elődök műveiben is felbukkan. Az elbeszélés zárómondata – „Főhőst Szibériában hagyni dosztojevszkiji hagyomány.” – egy utolsó összekacsintás az olvasóval. A történet indító metaforája (üres papír – hóesés, Szibéria) már alkalmat adott egy utalásra, de a Vörösmarty-sor felidézése „olcsó” humornak tűnik a *csattanó*hoz képest. A *Bűn és bűnböjtés*re való utalás sajátos dimenzióba helyezi Edinát és történetét. Dosztojevszkij regénye „befejezetlen”, így záródik: „De itt már új történet kezdődik. Egy ember fokozatos megújulásának, fokozatos újjászületésének története.

Ahogy átmegey egyik világból a másik világba, megismeri az előtte addig ismeretlen valóságot. Ez új elbeszélés témája lehetne – de a mostani itt véget ér.”¹ Dosztojevskij regényének befejező mondatai „igazolják” Cserna-Szabó történetének megszületését. A könyvtárban küszködő író, aki végül megteremti hőstét, majd – ugyan folyamatos javítások, változtatások közepette – megír egy történetet, melyet „hosszú, vastag, kajla vonalakkal” megszüntet, egy konkrétan meg nem jelölt időben megírja történetének történetét is, melyben mégiscsak benne van a történet. A „régí trükk” így átértelmeződik, s egyben az elbeszélés címe is értelmet nyer. Egy nő azonosítódik, akit az alkotói fantázia teremt, s aki nem más, mint az, akit minden szerelmes férfi keres, aki nyilván nincs, vagy ha van, akkor áll a szibériai hóesésben.

Az olvasó pedig eltöprenghet, hogy mit is olvasott valójában.

¹ F. M. DOSZTOJEVSKIJ, *Bűn és bűnbódés*, ford. GÖRÖG Imre, G. BEKE Margit, Bp., Európa, 1981.